

اخبار
مرتضی نی داود
در مطبوعات از دوره قاجار تا عصر حاضر

به کوشش
مهدی نورمحمدی

مؤسسه‌ی فرهنگی- هنری ماهر
تهران ۱۴۰۳

فهرست

مقدمه	۹
اخبار	۱۵
۱. گزارشی از کنسرت عارف قزوینی در گراند هتل به همراه نی‌داود	۱۷
۲. گزارشی از کنسرت عارف قزوینی به همراه نی‌داود برای کارگران	۲۰
۳. گزارش از کنسرت جمهوری توسط عارف قزوینی و مرتضی نی‌داود	۲۲
۴. گزارشی از کنسرت نی‌داود به مناسبت چهارم درگذشت درویش‌خان	۲۳
۵. گزارش کوتاهی از کنسرت نی‌داود به مناسبت جشن سالیانه روزنامه ناهید	۲۵
۶. اعلان کنسرت نی‌داود و پری آقابابف در تئاتر پری در روزنامه اطلاعات	۲۵
۷. اعلان کنسرت مرتضی نی‌داود در سالن زردشتیان در روزنامه اطلاعات	۲۶
۸. اعلان کنسرت مرتضی نی‌داود در سالن زردشتیان در روزنامه شفق سرخ	۲۶
۹. اعلان کنسرت مرتضی نی‌داود در سالن زردشتیان در روزنامه شفق سرخ	۲۷
۱۰. گزارشی از کنسرت نی‌داود در سالن زردشتیان در روزنامه اطلاعات	۲۸
۱۱. اعلان کنسرت برادران نی‌داود و قمرالملوک وزیری در روزنامه اطلاعات	۳۰
۱۲. اعلان کنسرت برادران نی‌داود و قمرالملوک وزیری در روزنامه اطلاعات	۳۱
۱۳. اعلان کنسرت برادران نی‌داود و قمرالملوک وزیری در سالن سینما پالاس	۳۱
۱۴. اعلان کنسرت برادران نی‌داود و قمرالملوک وزیری در سالن سینما پالاس	۳۲
۱۵. اعلان کنسرت برادران نی‌داود و قمرالملوک وزیری در سالن سینما پالاس	۳۲
۱۶. اعلان کنسرت برادران نی‌داود و قمرالملوک وزیری در سالن سینما پالاس	۳۲
۱۷. گزارشی از کنسرت برادران نی‌داود و قمرالملوک وزیری در سالن سینما پالاس	۳۳

۱۸. اعلان کنسرت برادران نی‌داود و قمرالملوک وزیری در سالن نکوئی ۳۴
۱۹. اعلان کنسرت برادران نی‌داود و قمرالملوک وزیری در روزنامه ایران ۳۵
۲۰. اعلان کنسرت برادران نی‌داود به منفعت قمرالملوک وزیری ۳۵
۲۱. اعلان کنسرت برادران نی‌داود و قمرالملوک وزیری در سالن سیرک ۳۵
۲۲. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۹ آذر ۱۳۲۰ ۳۶
۲۳. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۱۴ آذر ۱۳۲۰ ۳۶
۲۴. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۹ بهمن ۱۳۲۰ ۳۷
۲۵. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۲۱ بهمن ۱۳۲۰ ۳۷
۲۶. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۲۳ بهمن ۱۳۲۰ ۳۷
۲۷. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۲۸ بهمن ۱۳۲۰ ۳۸
۲۸. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۱ اسفند ۱۳۲۰ ۳۸
۲۹. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۲ اسفند ۱۳۲۰ ۳۹
۳۰. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۵ اسفند ۱۳۲۰ ۳۹
۳۱. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۹ اسفند ۱۳۲۰ ۳۹
۳۲. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۱۲ اسفند ۱۳۲۰ ۴۰
۳۳. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۱۵ اسفند ۱۳۲۰ ۴۰
۳۴. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۱۶ اسفند ۱۳۲۰ ۴۰
۳۵. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۱۹ اسفند ۱۳۲۰ ۴۱
۳۶. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۲۰ فروردین ۱۳۲۱ ۴۱
۳۷. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۲۶ فروردین ۱۳۲۱ ۴۱
۳۸. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۲۹ فروردین ۱۳۲۱ ۴۲
۳۹. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۲ اردیبهشت ۱۳۲۱ ۴۲
۴۰. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۴ اردیبهشت ۱۳۲۱ ۴۳
۴۱. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۵ اردیبهشت ۱۳۲۱ ۴۳
۴۲. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۹ اردیبهشت ۱۳۲۱ ۴۴
۴۳. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۱۴ اردیبهشت ۱۳۲۱ ۴۴
۴۴. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۲۰ اردیبهشت ۱۳۲۱ ۴۵
۴۵. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۲۷ اردیبهشت ۱۳۲۱ ۴۵
۴۶. برنامه نوازندگی مرتضی‌نی‌داود در رادیو - ۱ خرداد ۱۳۲۱ ۴۶
۴۷. مطلبی درباره مرتضی‌نی‌داود به قلم: «ا. د» در مجله اطلاعات هفتگی ۴۶

۴۸. اعلان کنسرت به یاد حسین سنجرى با حضور مرتضى نى داود ۴۹
۴۹. نوشته‌اى درباره‌ى اعلام شكست آلمان در جنگ جهانى دوم با تار نى داود ۴۹
۵۰. قسمت اول نوشته‌اى درباره‌ى مرتضى نى داود در مجله‌ى موزيك ايران ۵۰
۵۱. قسمت دوم نوشته‌اى درباره‌ى مرتضى نى داود در مجله‌ى موزيك ايران ۵۲
۵۲. گفت‌وگو با مرتضى نى داود در روزنامه‌ى اطلاعات - ۲۳ آذر ۱۳۵۰ ۵۴
۵۳. گفت‌وگو با مرتضى نى داود در مجله‌ى تلاش - دى و بهمن ۱۳۵۰ ۵۶
۵۴. گفت‌وگو با مرتضى نى داود درباره‌ى قمرالملوك وزيرى در مجله‌ى تماشا ۶۱
۵۵. گفت‌وگو با مرتضى نى داود در روزنامه‌ى اطلاعات - ۱۳ خرداد ۱۳۵۴ ۶۸
۵۶. گفت‌وگو با مرتضى نى داود در روزنامه‌ى اطلاعات - ۱۰ تير ۱۳۵۴ ۷۲
۵۷. گفت‌وگو با مرتضى نى داود در روزنامه‌ى رستاخيز - ۱ ارديبهشت ۱۳۵۵ ۷۴
۵۸. گفت‌وگو با مرتضى نى داود در روزنامه‌ى كيهان - ۲۱ اسفند ۱۳۵۵ ۷۸
۵۹. گفت‌وگو با محمد صحت با نى داود در روزنامه‌ى رستاخيز - ۲۵ اسفند ۱۳۵۵ ۸۰
۶۰. گفت‌وگو با رزمى پور با نى داود در روزنامه‌ى رستاخيز - ۲۵ خرداد ۱۳۵۶ ۸۴
۶۱. گفت‌وگو با ابوالحسن ورزى با نى داود درباره‌ى رضا محجوبى ۸۸
۶۲. گفت‌وگو با حسن افزند با نى داود در روزنامه‌ى آيندگان - ۸ شهريور ۱۳۵۷ ۹۲
۶۳. مطلبى درباره‌ى مرتضى نى داود به قلم كيخسرو بهروزي در مجله‌ى آينده ۱۰۴
۶۴. مطلبى به مناسبت درگذشت نى داود به قلم سيد عليرضا ميرعلينى ۱۰۸
۶۵. مطلبى به مناسبت درگذشت نى داود به قلم گلشن ابراهيمى در مجله‌ى آدينه ۱۱۰
۶۶. پاسخ ايرج گلسترخى به مقاله‌ى گلشن ابراهيمى در مجله‌ى آدينه ۱۱۳
۶۷. قسمت اول گفت‌وگو با مرتضى نى داود ۱۱۶
۶۸. قسمت دوم گفت‌وگو با مرتضى نى داود ۱۲۲
۶۹. مقاله‌ى «بررسى ساختار فنى تارناواى مرتضى خان نى داود» در فصلنامه‌ى موسيقى ماهور ۱۲۷
- پيوست (گفت‌وگوهاى راديوى، تلويزيونى و محافل خصوصى) ۱۲۹
۱. گفت‌وگو با محمود خوشنام با مرتضى نى داود در برنامه‌ى «چهره‌هاى موسيقى ايران» ۱۳۱
۲. گفت‌وگو با هوشنگ ابتهاج با مرتضى نى داود در برنامه‌ى «گلچين هفته» ۱۳۴
۳. قسمت اول گفت‌وگو با مرتضى نى داود درباره‌ى عارف قزوينى ۱۳۹
۴. قسمت دوم گفت‌وگو با مرتضى نى داود درباره‌ى عارف قزوينى ۱۴۰
۵. گفت‌وگو با كيخسرو بهروزي با مرتضى نى داود ۱۴۱
۶. گفت‌وگو با حميد قنبرى، سيدجواد بديع‌زاده و شاهرخ نادرى با مرتضى نى داود ۱۴۴

۷. گفت‌وگوی کوتاه با مرتضی نی‌داود در رادیو ایران ۱۵۵
۸. گفت‌وگوی محمود ذوالفنون با مرتضی نی‌داود در محفل خانوادگی ۱۵۷
۹. گفت‌وگوی مرتضی نی‌داود با تلویزیون جام جم ۱۶۱
- منتخب تصاویری از اخبار ۱۶۳
- تصاویر ۱۷۵
- نمایه ۱۸۷

مقدمه

مرتضی نی‌داود نوازندهٔ تار، ردیف‌دان، آهنگساز و مدرس موسیقی یکی از مفاخر موسیقی اصیل ایرانی است که آثار ماندگارش هیچ‌گاه از حافظهٔ موسیقایی ایرانیان پاک نخواهد شد.

وی در سال ۱۲۷۹ در خانواده‌ای هنردوست و اهل هنر به دنیا آمد و با توجه به این که پدرش بالاخان و پدربزرگش یحیی‌خان دستی در موسیقی داشتند، از همان دوران کودکی با موسیقی آشنا شد.

بالاخان چون استعداد و علاقهٔ فرزند خود به موسیقی را دریافت، در ابتدا او را برای مدتی نزد رمضان‌خان ذوالفقاری به شاگردی گماشت و پس از آن به محضر استاد بزرگ زمانه آقاحسینقلی برد.

نی‌داود پس از شش سال تلمذ و آموختن ردیف موسیقی ایرانی از آقاحسینقلی نزد درویش‌خان رفت و به مدت دو سال نیز شیوهٔ او را فراگرفت. وی علاوه بر آموختن رموز نوازندگی تار، شیفتهٔ منش و مرام درویش‌خان شد و اراداتی عمیق به وی پیدا کرد. درویش‌خان نیز که نبوغ فراوان شاگرد خود را دریافت، مهر او را به دل گرفت و رشتهٔ الفت و محبتی که بین استاد و شاگرد ایجاد شد تا پایان عمر درویش‌خان همچنان پابرجا و مستحکم ماند.

پیشرفت نی‌داود در محضر درویش‌خان به جایی رسید که طی سال‌های ۱۲۹۶ تا ۱۲۹۸ در کنسرت‌های وی که استادان بزرگی همچون: حسین‌خان اسمعیل‌زاده، مشیر‌همایون شهردار، سیدحسین طاهرزاده، رکن‌الدین مختاری و حاجی‌خان نیز در آن حضور داشتند به عنوان نوازندهٔ دوم تار به هنرنمایی پرداخت.^۱

۱. نی‌داود در گفت‌وگوهای خود به حضور در کنسرت‌های درویش‌خان به نفع ایتم اشاره کرده و با توجه به این که درویش‌خان بین سال‌های ۱۲۹۶ تا ۱۲۹۸ خورشیدی کنسرت‌هایی را به نفع ایتم در گراند هتل به روی صحنه برده، حضور نی‌داود در این بازهٔ زمانی در این کنسرت‌ها مسلم و قطعی است و احتمال حضور او در کنسرت‌های درویش‌خان بین سال‌های ۱۲۹۸ تا ۱۳۰۰ نیز دور از تصور نیست.

حضور در کنسرت‌های درویش‌خان در سنین نوجوانی و آغاز جوانی که باید آن را نخستین عامل موفقیت و ترقی مرتضی نی‌داود در مسیر زندگی حرفه‌ای هنری دانست، به‌خوبی نشان‌دهنده تبحر وی در نوازندگی در این سن و همچنین علاقه و اعتماد درویش‌خان به اوست.^۲

پس از همکاری با درویش‌خان، دومین نقطه عطف زندگی نی‌داود که نام او را بر سر زبان‌ها انداخت، حضور به عنوان نوازنده اول تار و سرپرست گروه در کنسرت‌های عارف قزوینی شاعر و ترانه‌سرای ملی بود که در آن دوران در اوج شهرت و محبوبیت خود قرار داشت.

عارف که به قول خود، از «سروکله زدن با بعضی ساززن‌های افسارگسسته و ولگرد»^۳ خسته شده و نیاز به نوازندگان جوان و جویای‌نامی داشت که در عین داشتن مهارت در نوازندگی، بدون هیچ‌گونه چون و چرا نظرات وی را در صحنه کنسرت اجرا کنند، از طریق ابراهیم ناهید مدیر روزنامه ناهید با مرتضی نی‌داود آشنایی یافت. این آشنایی که منجر به حضور نی‌داود در کنسرت‌های عارف بین سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۰۲ خورشیدی شد^۴ بر شهرت هنری و تمایل کمپانی‌های گرامافون برای ضبط صدای ساز وی افزود.

با توجه به علاقه فراوان به نی‌داود، اگر عارف صدایش را از دست نمی‌داد و در همدان منزوی نمی‌شد، به‌طور حتم همکاری نی‌داود با او در اجرای کنسرت همچنان تا سال‌های بعد نیز ادامه می‌یافت.

نی‌داود که در سال‌های آغازین قرن و عصر جدید به سابقه درخشان حضور در کنسرت‌های درویش‌خان و عارف، تبحر در نوازندگی تار و تأسیس مدرسه موسیقی

۲. تشویق نی‌داود نوجوان به اتمام دوره شاگردی خود توسط درویش‌خان بعد از سرخوردگی نی‌داود (پیوست، قسمت ۱)، حضور در کنسرت‌های درویش‌خان از ۱۷ سالگی، اداره کلاس درویش‌خان در هنگام حیات وی، پیشنهاد انتخاب نام خانوادگی «نی‌داود» توسط درویش‌خان، نام‌گذاری مدرسه خود به نام درویش بعد از درگذشت درویش‌خان و اجرای کنسرت در چهلمین روز درگذشت درویش‌خان در گراند هتل، نشان‌دهنده علاقه متقابل این استاد و شاگرد به یکدیگر است.

۳. عارف موسیقی‌دان، مهدی نورمحمدی، انتشارات ماهور، چاپ دوم ۱۴۰۲، ص ۳۰۳.

۴. نی‌داود طی سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۰۲ در چهار کنسرت عارف که جزو مهیج‌ترین، موفق‌ترین و اثرگذارترین کنسرت‌های وی محسوب می‌شوند حضور داشت. با توجه به این که تا کنون نوازندگان کنسرت عارف در تبریز شناسایی نشده‌اند، احتمال حضور نی‌داود در این کنسرت‌ها که در ۲۷ و ۳۰ اسفند سال ۱۳۰۳ در تالار آرامیان تبریز برگزار شد نیز دور از تصور نیست. (رک: عارف موسیقی‌دان، مهدی نورمحمدی، انتشارات ماهور، چاپ دوم ۱۴۰۲، صص ۳۷۵ تا ۳۷۷)

۵. اگرچه نی‌داود در عصر مشهور به تجدد به اوج بالندگی و شکوفایی هنری رسیده است، آثار به‌جامانده از او، به‌دلیل چیرگی بر ردیف موسیقی ایرانی و دلبستگی فراوان به سبک قدما (آقاسینقلی و درویش‌خان) بیشتر رنگ و بوی عصر قاجار را دارد.

شهرت فراوانی یافته بود، با کشف و معرفی قمرالملوک وزیری، اجرای کنسرت‌های متعدد با وی و همچنین ضبط صفحات گرامافون، نام خود را بیش از پیش بر سر زبان‌ها انداخت.

وی پس از تأسیس و افتتاح رادیو در سال ۱۳۱۹ جزو اولین نوازندگانی بود که صدای سازش از طریق این رسانه نوظهور به گوش مردم رسید و بدین ترتیب فصل نوینی در زندگی هنری‌اش گشوده شد.

نی‌داود پس از ترک همکاری با رادیو در سال ۱۳۳۰ از اجرای حرفه‌ای موسیقی فاصله گرفت تا سرانجام در اواخر دهه ۴۰ و اوایل دهه ۵۰ خورشیدی در اقدامی ارزشمند — که خود آن را مهم‌ترین اثر زندگی هنری و افتخاری برای خود می‌دانست — محفوظات و آموخته‌هایش را بر روی نوار ضبط کرد تا با انجام این رسالت، دین خود به مملکتش را ادا کرده باشد.

مرتضی نی‌داود علاوه بر توانمندی‌های خاص هنری و خدمات ارزنده و بی‌نظیر به موسیقی ایرانی، موسیقی‌دانی محترم، مؤدب، فروتن، منصف و میهن‌پرست بود و هرگز در دوران زندگی هنری خود به آلودگی‌هایی که برخی از موسیقی‌دانان به آن مبتلایند دچار نشد.

گرچه فضایل هنری و اخلاقی و خدمات وی به موسیقی ایرانی بسیار زیاد است، درباره وی به‌طور خلاصه می‌توان گفت: وی خالق ماندگارترین و جاودانه‌ترین ترانه‌ها (مرغ سحر، ماه من شاه من، آتشی در سینه دارم جاودانی و...)، تشکیل‌دهنده یکی از به‌یادماندنی‌ترین و موفق‌ترین زوج‌های هنری ایران (با قمرالملوک وزیری) و کاشف و معرفی‌کننده ناب‌ترین استعدادهای هنری ایران (قمرالملوک وزیری و غلامحسین بنان) است و همین اقدامات او را در زمره یکی از چهره‌های منحصربه‌فرد و تکرارنشده موسیقی ایرانی قرار داده است. نی‌داود در سال‌های دهه ۱۳۵۰ از فعالیت جدی موسیقی کناره گرفت و در مغازه‌ای با نام «شبه‌هنگ» در خیابان فردوسی به فروش لوازم صوتی و الکتریکی می‌پرداخت. مشتاقانش در این ایام در همین مغازه به ملاقاتش می‌رفتند و پای صحبت او می‌نشستند. وی در سال‌های پایانی دهه ۱۳۵۰، همراه خانواده‌اش از ایران به آمریکا مهاجرت و در آنجا تعدادی برنامه هنری و کنسرت نیز برگزار کرد.

مرتضی نی‌داود در نهم مردادماه ۱۳۶۹ خورشیدی در نودسالگی در شهر لس‌آنجلس درگذشت و در آرامگاهی در جنوب سانفرانسیسکو به خاک سپرده شد.

با توجه به تأثیر ارزنده مرتضی نی‌داود در موسیقی ایرانی، جمع‌آوری آگاهی‌ها و اطلاعات درباره زندگی، آثار و عقاید او دارای اهمیت و ارزش فراوانی است.

نگارنده ضمن تقدیر از کسانی که از دیرباز تا کنون درباره زندگی، آثار و شیوه هنری این نوازنده مشهور و صاحب سبک به پژوهش پرداخته‌اند^۶ کتاب حاضر را که حاوی نکات بعضاً نویافته و کمتر مورد توجه قرار گرفته است به محضر علاقه‌مندان عرضه می‌دارد. این کتاب، شامل دو بخش است. در بخش اول هرگونه خبر مرتبط با مرتضی نی‌داود اعم از اعلان و گزارش کنسرت‌ها، فعالیت‌های هنری، زندگی، آثار، گفت‌وگوهای مطبوعاتی و خاطرات وی گردآوری شده است.

در بخش دوم نیز تحت عنوان «پیوست»، گفت‌وگوهای رادیویی، تلویزیونی و محافل خصوصی او گردآوری و پیاده‌سازی شده است که به‌طور حتم برای علاقه‌مندان دربرگیرنده نکات سودمند و جالب توجهی خواهد بود.

در انتهای کتاب نیز منتخب تصاویری از اخبار، تصاویر لیل‌های صفحات گرامافون و عکس‌های مرتضی نی‌داود به چاپ رسیده است.^۷

در نگاهی گذرا، برخی از ویژگی‌های کتاب حاضر به اجمال عبارتند از:

- مرتضی نی‌داود در کنسرت‌هایی که درویش‌خان طی سال‌های ۱۲۹۶ تا ۱۲۹۸ خورشیدی به همراه سیدحسین طاهرزاده، حسین اسمعیل‌زاده، رکن‌الدین مختاری، مشیرهمایون شهردار و حاجی‌خان در گراند هتل اجرا کرده، به عنوان نوازنده دوم تار حضور داشته است.

خود وی گفته است که در این کنسرت‌ها به عنوان «شاگرد خوب» و «شاگرد دوم»، «زیر دست درویش‌خان» به نوازندگی پرداخته است. (خبر ۵۴ و پیوست: شماره ۱ و ۸) این نکته بسیار مهمی است که تا کنون در هیچ یک از پژوهش‌هایی که درباره زندگی و آثار نی‌داود به چاپ رسیده، اشاره‌ای به آن نشده است.

- اعلان‌ها و اخبار مندرج در کتاب حاضر منجر به شناسایی کنسرت‌های مرتضی نی‌داود و تهیه فهرست نسبتاً کاملی از اجراهای صحنه‌ای وی می‌شود. از جمله این کنسرت‌ها می‌توان به گزارشی از کنسرت‌های وی با عارف قزوینی اشاره کرد که در هیچ یک از منابع مرتبط با زندگی و آثار نی‌داود به آن اشاره‌ای نشده است.

۶. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به کتاب جویبار جوشنده (شرح و تحلیل آثار و احوال مرتضی‌خان نی‌داود به همراه نت‌نگاری برخی از آثار او)، تألیف: محمدامین میراحمدی، انتشارات هنر موسیقی، ۱۳۹۸ اشاره کرد. (در این کتاب منابع ارزشمندی درباره مرتضی نی‌داود در دهه ۵۰ خورشیدی به همراه دیسکوگرافی آثار او آمده که در تدوین کتاب حاضر مورد استفاده نگارنده قرار گرفته است.)

۷. لیل‌ها از مجموعه آقای فرید عرب و برگرفته از کانال تلگرامی Safhe - club است که بدین وسیله، مراتب تشکر و قدردانی خود را از ایشان اعلام می‌دارم.

کنسرت‌های نی‌داود با عارف، اولین کنسرت‌های وی در زندگی هنری حرفه‌ای است که به عنوان نوازندهٔ اول تار و سرپرست گروه به روی صحنه رفته است. (خبرهای ۱ تا ۳)

– نی‌داود در طول زندگی هنری خود با خوانندگانی چون عارف (خبرهای ۱ تا ۳)، سیدحسین طاهرزاده (خبر شمارهٔ ۵۴ و پیوست: شمارهٔ ۱ و ۸)، پری آقابابف (خبر شمارهٔ ۶)، قمرالملوک وزیری (خبرهای شمارهٔ ۱۱ تا ۲۱ و ۴۳)، روح‌انگیز (خبرهای شمارهٔ ۲۲، ۴۴ و ۴۵)، حسینعلی نکيسا (خبر شمارهٔ ۲۳)، غراب‌زاده (خبرهای شمارهٔ ۲۵، ۲۷ و ۳۳)، عزت روح‌بخش (خبرهای شمارهٔ ۲۸، ۳۰، ۳۲، ۳۵، ۳۷ و ۳۹)، ادیب خوانساری (خبرهای شمارهٔ ۲۹، ۳۱، ۳۶، ۳۸، ۴۱ و ۴۶)، تاج اصفهانی (خبر شمارهٔ ۲۴) و ملوک ضرابی (خبر شمارهٔ ۴۸) همکاری داشته است.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از جناب آقای عنایت‌الله رحمانی که روزنامه‌ها و مجلات مورد نیاز را در اختیار نگارنده قرار دادند و جناب آقای مهندس سعید انبارلویی مدیرکل محترم صداوسیما مرکز استان قزوین که امکان دسترسی نگارنده به فایل صوتی کمیاب و دیرپاب برنامهٔ رادیویی «یادی از هنرمندان»^۸ را فراهم کردند تشکر کنم. همچنین مراتب قدردانی خود را از جناب آقای پویا دارابی به دلیل جدیت و درایت در صفحه‌آرایی و ویرایش تصاویر و جناب آقای سیدمحمد موسوی مدیر محترم مؤسسهٔ فرهنگی – هنری ماهور برای چاپ این اثر اعلام می‌دارم.

مهدی نورمحمدی

۸. گفت‌وگوی حمید قنبری، سیدجواد بدیع‌زاده و شاهرخ نادری با مرتضی‌نی‌داود در رادیو ایران.